

Вплив індивідуальних здібностей студентів на якість навчально-виховного процесу у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю

В статті описано роль індивідуальних здібностей студентів аграріїв в процесі навчання в професійно-технічних навчальних закладах, визначено основні фактори, що впливають на формування у студентів індивідуальних здібностей, наведено три типи людей за класифікацією академіка І.П.Павлова на які поділяються всі студенти, а саме: художній, мислительний і середній типи. Описано функціональні рівні структури особистості за визначенням провідних вчених в даній освітній царині. На основі наведених даних зроблено рекомендації, щодо врахування індивідуальних здібностей студентів в навчальному процесі.

Ключові слова: індивідуальні здібності професійно-технічна освіта, учень, студент, аграрна освіта, європейська інтеграція, кваліфікований робітник, навчальний заклад.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Майбутня трудова діяльність в аграрному секторі ставить зростаючі вимоги до розвитку й удосконалення індивідуальних здібностей студентів у період їхнього навчання у професійно-технічних навчальних закладах. Це пов'язано насамперед з тим, що рівень розвитку індивідуальних здібностей, психофізичних якостей і трудової підготовленості будуть визначати конкурентоспроможність фахівця на ринку праці. Отже значення індивідуальних здібностей для ефективної професійної діяльності молоді зростає.

Формулювання цілей статті... **Мета** – теоретично обґрунтувати вплив індивідуальних здібностей студентів професійно-технічних навчальних закладів на рівень оволодіння ними обраною спеціальністю. Вибір нашої держави – європейська інтеграція. Цей курс проголосив Президент України, його схвалила Верховна Рада, підтримала переважна більшість суспільства і політичних партій. Європейський вибір у розвитку України зумовлений історичними, економічними та соціальними чинниками. Його суть полягає у виборі шляху розвитку в напрямку європейської цивілізаційної моделі, що дає можливість досягти прогресу в усіх сферах життєдіяльності суспільства і держави. Європейський вибір України – це одночасно і рух до стандартів демократії, інформаційного суспільства, соціально орієнтованого ринкового господарства, що базується на засадах верховенства права і забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Виклад основного матеріалу... Україна має достатній потенціал для здійснення прориву до нових технологій у промисловому виробництві, до нових відносин у сфері економіки, до нових поглядів на якість і рівень життя, до нових підходів у сфері освіти та науки, до соціокультурної інтеграції нашого суспільства в європейське співтовариство.

Сучасна економіка аналогічно висуває високі вимоги до рівня кваліфікації й компетентності кожного працівника компетентності кожного працівника в різних галузях народного господарства, світова практика, свідчить про те, що найбільш стійкою є економіка тих країн, в яких спостерігається невинне зростання кадрового корпусу високоосвічених і висококваліфікованих робітників. Така ситуація об'єктивно зумовлює суттєві зміни у змісті, формах і методах роботи в означених нами навчальних закладах. На часі здійснення вирішального повороту від масового, загального навчання – до посилення індивідуального підходу, розвитку творчих здібностей майбутніх працівників, спираючись на їх самостійність у роботі, активні форми та методи навчання, максимально доводячи значення впливу людського фактора. Покращення підготовки фахівців аграрного сектору безпосередньо потребує від викладача врахування індивідуальних здібностей кожного студента а враховуючи те, що їхня кількість у групі не зменшується, а обсяг інформації зростає, викладачеві слід постійно шукати шляхи вирішення проблеми синтезу, тобто поєднання індивідуалізації навчання з його інтенсифікацією. На часі, як бачимо, компетентний підхід оскільки його доцільність полягає у можливості зберігати гнучкість та автономію в архітектурі навчальних планів фахової підготовки. Зміни у підходах до навчання стосуються, насамперед, зміщення акцентів з процесу на результати навчання, зміни ролі викладача, концентрації уваги на навчанні, змін в організації навчання, зміни динаміки (інтенсивності) програм, зміни методів оцінювання. Отже зроблено спробу визначити комплекс компетенцій, спільних для всіх студентів. За робочою класифікацією їх розділено на три категорії: інструментальні, міжособистісні і системні. Для дослідження порушеної нами проблеми актуальними розглядаємо інструментальні здібності. Вони включають

когнітивні здібності (здатність розуміти і використовувати ідеї та міркування, методологічні здібності, здатність розуміти і керувати оточенням, організувати робочий час, вибудувати стратегію навчання, приймати рішення і вирішувати проблеми); технологічні уміння (уміння, пов'язані з використанням техніки, комп'ютерні навички та здібності інформаційного управління); лінгвістичні уміння; комунікативні компетенції. Розглядаємо їх конкретизований набір. Це: здатність до аналізу та синтезу, уміння організувати і планувати, базові загальні знання, базові знання з професії, комунікативні навички з рідної мови, елементарні комп'ютерні навички, навички оперування інформацією (здатність отримувати та аналізувати інформацію з різних джерел), здатність вирішувати проблеми, здатність приймати рішення.

Не менш важливими є й міжособистісні – індивідуальні здібності, пов'язані з умінням виражати почуття і формувати стосунки, з критичним осмисленням і здатністю до самокритики, а також соціальні навички, пов'язані з процесами соціальної взаємодії і співпраці, умінням працювати в групах, брати соціальні та етичні зобов'язання. Вони охоплюють здатність до критики та самокритики, здатність працювати в команді, міжособистісні навички, здатність працювати в міждисциплінарній команді, здатність співпрацювати з експертами в інших предметних областях, здатність сприймати різноманітність та міжкультурні відмінності, здатність працювати в міжнародному контексті, прихильність до етичних цінностей.

Щодо системних – це поєднання розуміння, відношення та знання, що дозволять сприймати співвідношення частин цілого одна з одною та оцінювати місце кожного з компонентів у системі, здатність планувати зміни з метою удосконалення системи та конструювати нові системи. Системні компетенції потребують засвоєння інструментальних та базових як підґрунтя. Вони охоплюють: здатність застосовувати знання на практиці, дослідницькі здібності, здібності до навчання, здатність адаптуватися до нових ситуацій, здатність генеруватися до нових ідей (творчості), здатність до лідерства, розуміння культур та звичаїв інших країн, здатність працювати автономно, здатність до розробки проєктів та керування ними, здатність до ініціативи і підприємництва, відповідальність за якість, прагнення до успіху.

У руслі проблеми нашого дослідження окремо слід розглядати спеціальні компетенції, а також встановити рівень значущості спеціальних компетенцій для першого і другого циклів.

До першого ступеня було віднесено низку загальних для різних предметних галузей компетенцій. Це: здатність демонструвати знання основ та історії дисципліни, здатність логічно і послідовно викладати засвоєні знання, здатність вникати в контекст (чіткого осмислення) нової інформації та давати їй тлумачення, уміння демонструвати розуміння загальної структури дисципліни і зв'язок між її розділами, здатність розуміти і використовувати методи критичного аналізу і розвитку теорій, здатність правильно використовувати методи і техніку дисципліни, здатність оцінювати здатність досліджень у певній предметній галузі, здатність розуміти результати спостережень та експериментальних способів перевірки наукових теорій [4, с.155].

Відповідно випускники другого рівня повинні опанувати предметною галуззю на вищому рівні, тобто володіти новітніми методами й технікою (дослідження), зняти новітні теорії та їх інтерпретації; оперувати методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на більш високому науковому рівні та бути здатними до оригінального внеску в дисципліну відповідно до канонів певної предметної галузі, скажімо у межах кваліфікаційної роботи, а також продемонструвати оригінальність і творчий підхід та оволодіти компетенціями на професійному рівні [5].

Досліджуючи здібність студента, слід враховувати його можливості в певній галузі діяльності. При інших рівних умовах (підготовленість, знання, навички, вміння) здібний студент отримує кращі результати порівняно з менш здібними.

У розділі здібностей, маємо на увазі, передусім, загальнолюдські істотні властивості, спільні для всіх студентів. Водночас у їхніх спільних здібностей завжди притаманні типологічні й індивідуальні відмінності. Так, згідно життєвих спостережень, добре відомо що одні студенти схильні до образного, конкретного пізнання об'єктивної дійсності. Інші ж, навпаки, прагнуть до узагальненого, понятійного її відображення. Академік І.Павлов вважав, що в цьому відношенні можна виділити художній, мислительний і середній типи людей [1].

Для художнього типу властиві відносна перевага першої сигнальної системи, що є основою чуттєвого, образного пізнання дійсності.

Для мислительного типу характерною є відносна перевага другої, мовної сигнальної системи, що й зумовлює схильність особистості до абстрактного узагальнюючого мислення. Таким чином, тут увиразненні якісні особливості пізнавальних здібностей студентів. У середнього ж типу перша і друга сигнальні системи є відносно врівноваженими.

Індивідуальні відмінності у здібностях студентів є результатом їхнього розвитку, що узалежнено від суспільних умов життя. Вони змінюються зі зміною чинних умов, однак

зберігаються при сприятливості життєвих обставин. Так, скажімо, може слугувати перевагою мислительний тип характеру в студента, який виріс у сім'ї вчителів. розглядаємо це свідченням того, що у своєму розвиненому вигляді вони охоплюють певні знання. Вони є важливим показником не лише розумового, а й загально духовного розвитку особистості. Як ми уже зазначили вище, між знаннями і здібностями існує двосторонній зв'язок: набуття знань узалежнено від здібностей, натомість унаслідок опанування ними розвиваються ті ж здібності. До складу здібностей входять не всі і не будь-які, а узагальнені, систематизовані знання. Як результат пізнання студентом лише об'єктивної дійсності, вони діють у його житті засобом орієнтування в нових ситуаціях, розуміння нових об'єктів, їхнього групування, класифікації і розумного прогнозування.

Узагальнені знання стають компонентами здібностей, входять до складу умінь особистісних діянь, дозволяють діяти і оперувати ними для розв'язання нових задач. На тісний зв'язок умінь із знаннями, розумінням предметів пізнання вказує значення самого слова „уміння”. Без знань немає вмінь. однак уміє лише той, хто не лише знає, а й може застосувати свої знання на практиці, користуватися ними у змінюваних ситуаціях. Отож, можна стверджувати, що вміння – це знання студента – майбутнього робітника в дії. Розвиток здібностей залежить не лише від навчання, а й від інших видів діяльності. Скажімо, як поєднання навчання з продуктивною працею, що відкриває широкі перспективи для удосконалення якості засвоєння знань студентами, підвищення рівня їх загальної освіченості і, водночас, для удосконалення їх професійної підготовки. Працюючи, студенти навчаються того, чого вони не можуть навчитися в процесі навчальної розумової діяльності [3].

Розвиток здібностей обумовлений активною діяльністю індивіда в процесі засвоєнні суспільного досвіду, зв'язком здібностей з якостями особистості. На думку О.Голубевої, Є.Льїна, К.Платонова, Б.Теплова, В.Шадрикова та інших здібності, у зв'язку зі структурою особистості, складаються з кількох функціональних рівнів. До першого входять спрямованість, стосунки й моральні риси особистості. До другого – знання, навички, вміння й звички. Третій об'єднує індивідуальні здібності, форми відображення реальної дійсності. Четвертий функціональне утворення, що об'єднує властивості темпераменту або типологічні основи вищої нервової діяльності. Узагальнена сутність розвитку й реалізації індивідуальних здібностей полягає у взаємодії функціональних утворень як показника придатності особистості до певного виду діяльності [2].

Натомість кожен вид діяльності висуває складні вимоги до студента, отож для її успішного виконання, він повинен володіти певною системою здібностей. Саме цей фактор необхідно враховувати під час зарахування абітурієнтів до складу студентів професійно-технічних навчальних закладів.

Основною вимогою таких закладів освіти є базова середня освіта та виховання студента у середовищі спорідненому до обраної спеціальності. Це можуть бути сім'ї, в яких батьки охоплені обраною спеціальністю, або індивідуальні прояви студента-абітурієнта до обраної спеціальності у вигляді відвідування ним відповідних гуртків у школах чи ж самостійна трудова діяльність в обраній галузі виробництва.

Реалізація цієї вимоги завжди залежала від специфіки педагогічної системи, значною мірою від викладача, його фахової компетентності та інших індивідуально-психологічних характеристик, а також від індивідуальних особливостей студента. Існує можливість враховувати індивідуальний розвиток не кожного окремого студента, а груп студентів, що володіють подібними особливостями. Для цього необхідно розробити класифікацію, створити діагностичний інструментарій, скомплектувати різнорівневі завдання, що виявляють ступінь індивідуальних здібностей студента. Індивідуалізація фахового розвитку сприяє студенту також у формуванні в нього індивідуального стилю своєї навчальної діяльності. Допомогти студентові сформувати індивідуальний стиль навчальної діяльності – означає допомогти йому знайти свої специфічні, оптимальні засоби пристосування до навчальних ситуацій тощо.

Основний ресурс для цього – засвоєння студентами базового змісту освіти, але індивідуально неповторним засобом. При цьому індивідуалізація навчання не повинна бути спрямована на селекцію і добір найбільш талановитих студентів і надання їм сприятливих умов розвитку. Необхідно створити таке навчально-формуєче середовище, в якому студенти могли б розвивати свої здібності, захоплення, творчий потенціал, реалізовувати потреби та інтереси.

Відтак, до визначення освітнього середовища, зазначеного вище, варто додати: освітнє середовище складає сукупність зовнішніх умов, в яких відбувається повсякденна життєдіяльність індивіда, що аналізується з точки зору наявних у ній можливостей для формування його освіченості. Це поняття означає умови реалізації освітнього процесу в освітньому закладі та включення освітнього процесу в усю сукупність соціальних, культурних і предметних

взаємозв'язків. Поняття може бути застосоване у двох значеннях: комплекс освітніх послуг, реально доступних для членів певної територіальної спільноти; сукупність соціальних, економічних, культурних та інших обставин, в яких здійснюється освітня діяльність [4, с.168].

Отже, підсумовуючи вище сказане, доходимо до висновку, про те, що урахування індивідуальних здібностей є не менш важливими у підготовці майбутніх спеціалістів у системі професійно-технічної освіти, а ніж будь-який інший людський фактор.

Висновки... Узагальнюючи вище наведені матеріали можна з впевненістю стверджувати, що індивідуальні здібності студентів є найважливішими у навчально-виховному процесі підготовки робітничих кадрів. Їх урахування в процесі навчання в професійно-технічних навчальних закладах розглядаємо запорукою підготовки висококваліфікованих та конкурентно спроможних робітників на всеукраїнському та світовому ринках праці.

Список використаних джерел і літератури:

1. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г. С. Костюк // Товариство „ЗНАННЯ” Української РСР. – К., 1963. – 80 с.
2. Рудь А. В. Методика вивчення механізації сільськогосподарського виробництва фахівцями-аграріями неінженерних спеціальностей / А. В. Рудь // Збірник наукових праць. Наука і методика. – К., 2005. – Вип. 3. – С. 23–30.
3. Бубка С. Н. Формування індивідуальних здібностей студентів у процесі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 „Теорія і методика виховання” / С. Н. Бубка. – К., 2001 – 20 с.
4. Вища освіта України і болонський процес: навч. посібник / Степко М. Ф. Болюбаш Я. Я. Шинкарук В. Д. та ін. ; [за ред. В. Г. Кременя]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 348 с.
5. Журавський В. С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / Журавський В. С., Згуровський М. З. – К. : ІВЦ Видавництво „Політехніка”, 2003. – 200 с.

Анотація

М.В.Кушнирук

Влияние индивидуальных способностей студентов на качество учебно-воспитательного процесса в профессионально-технических учебных заведениях аграрного профиля

В статье описано роль индивидуальных способностей студентов аграриев в процессе обучения в профессионально-технических учебных заведениях, определены основные факторы, влияющие на формирование у студентов индивидуальных способностей, приведены три типа людей по классификации академика И.П.Павлова на которые делятся все студенты, а именно: художественный, мыслительных и средний типы. Описаны функциональные уровни структуры личности по определению ученых в данном образовательном области. На основе приведенных данных сделаны рекомендации, относительно учета индивидуальных способностей студентов в учебном процессе.

Ключевые слова: *индивидуальные способности профессионально-техническое образование, ученик, студент, аграрное образование, европейская интеграция, квалифицированный рабочий, учебное заведение.*

Summary

M.V.Kushniruk

Effect of Individual Abilities of Students to the Quality of Educational Process in Vocational Education Institutions of Agrarian Profile

The article describes the role of individual students' abilities in teaching farmers in vocational education, the major factors affecting the formation of the students' individual abilities. Three types of people according to the classification of Academician I.P.Pavlova which can all students be divided by are shown. They are: artistic, cognitive and medium types. The functional levels of the structure of the individual according to determination of the scientists in this educational field are described. On the basis of these data the recommendations as for the calculation of individual abilities of students in the learning process are made.

Key words: *individual skills, vocational education, pupil, student, agricultural education, European integration, skilled worker, educational institution.*

Дата надходження статті: „28” вересня 2012 р.